

âlimleri, ivaz meselesine ilişkin görüşle-
rinden ötürü Mu'tezile ulemâsını eleştir-
mekte aşırı gitmiş ve bunun, dünyada ço-
cuklarla hayvanların çektikleri elemelerin
daha önce yaşadıkları hayattaki fiillerinin
bir karşılığı olduğunu söylemeyi gerek-
tirdiğini ileri sürüp onları tenâsüh fikrini
benimsemekle itham etmişlerdir.

Mu'tezile âlimlerinin, kullarına çektir-
diği elemelere karşılık kendilerine âhirette
ivaz vermesini Allah için vâcip görmeleri
isabetli olmamakla birlikte Sünnî âlimle-
rin ilâhî irade ve kudreti sınırlandıracağı
düşüncesiyle ivaz nazariyesini bütünüyle
reddetmeleri de doğru değildir. Zira bazı
insanların iradeleri dışında ve herhangi
bir günaha karşılık olmaksızın eleme mâ-
ruz kaldığı bir gerçektir. Muhtelif âyetler-
de ilâhî musibetlere sabredenlerin cen-
netle müjdelenmesi (meselâ bk. el-Baka-
ra 2/155-157; er-Ra'd 13/22-24; ez-Zümer
39/10), birçok hadiste hastalıkların mü-
minlerin günahlarını sileceğinin açıklan-
ması (Buhârî, "Merdâ", 7; bk. *Miftâhu kü-
nûzi's-sünne*, "Maraz" md.) dikkate alın-
dığı takdirde ilâhî iradeyi sınırlayan vü-
cûb fikrini reddedip hikmete uygun bir
ivaz nazariyesinin benimsenmesi Allah'ın
adalet ve rahmet sıfatlarının gereği ola-
rak görünür.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "avz" md.; *Miftâhu kü-
nûzi's-sünne*, "Maraz" md.; *el-Müsned*, I, 72; II, 235,
292, 323, 363; III, 144, 156; VI, 360; Buhârî,
"Hiyel", 14, "Talâk", 20, "Merdâ", 7, "Diyât",
28; Müslim, "Hudûd", 45, 46; Ebû Dâvûd, "İtk",
8; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 55; Tirmizî, "Menâkıb",
74; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 21-22, 25-28, 38-39,
42-43; Eş'arî, *Maḳâlât* (Abdühamîd), I, 314-
321; a.mlf., *el-Lüma'*, s. 149; Mâtürîdî, *Kitâ-
bü't-Tevhîd*, s. 216-217; Şeyh Müfîd, *el-'Akl fi
uşûli'd-dîn*, Beyrut 1412/1992, s. 367; Kâdî
Abdücebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ḥamse*, s. 483-
507; a.mlf., *el-Muḥîṭ*, s. 348-349; a.mlf., *el-
Muḡni*, XIII, 448-580; Abdülkâhîr el-Bağdâdî,
Uşûlü'd-dîn, Beyrut 1401/1981, s. 240-241;
Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-'itikâd*, Kahire 1385/
1966, s. 90; Şehristânî, *Nihâyetü'l-İkdâm fi'l-
mi'l-keḷâm* (nşr. A. Guillaume), London 1934, s.
410-412; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtiḥü'l-ḡayb*,
XI, 219; XXXI, 26; a.mlf., *Kelâm'a Giriş [el-Mu-
hassa]* (trc. Hüseyin Atay), Ankara 1978, s. 201;
İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Nehcü'l-ḥak ve keş-
fü's-şidk* (nşr. Aynullah el-Hasenî el-Urmevî),
Kum 1986, s. 137-138; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur-
'ânî'l-'azîm*, Kahire, ts. (Dâru İhyâi'l-kütübi'l-
Arabiyye), IV, 466; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâşid*,
Beyrut 1989, IV, 323-328; Seyyid Şerîf el-Cürçânî,
Şerhu'l-Mevâkıf, Kahire 1907, VII, 198-200;
Süyûrî, *İrşâdü't-ḡalîbin ilâ Nehci'l-müsterşid-
dîn* (nşr. Mehdi er-Recâî), Kum 1405/1984, s.
281-285; İbnü'l-Murtazâ, *el-Kalâ'id fi taḥṣîhi'l-
'akâ'id* (nşr. Albert Nasrî Nâdir), Beyrut 1985, s.
104-106.

İLYAS ÇELEBİ

İVAZ EFENDİ

(ö. 994/1586)

Osmanlı kazaskeri.

904 (1498) yılı civarında Manavgat'ta
doğdu. Buraya izâfetle "Manav" nisbesiyle
de anılır (Peçuylu İbrâhim, I, 364). Daha
sonra İstanbul'a giderek tahsilini tamam-
ladı ve Sahn-ı Semân medreselerinden
mezun oldu (954/1547). Bir süre Rüstem
Paşa'nın kapı halkından Şehsuvar Ağa'ya
hocalık yaptı. Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın
desteğiyle "Hâşiye-i Tecrid" müderrisli-
ği yapmaksızın doğrudan 30 akçe yev-
miye ile Edirne'de Beylerbeyi Medresesi
müderrisliğine tayin edildi. Ardından sıra-
sıyla Dâvud Paşa, Rüstem Paşa ve Sahn-ı
Semân medreselerine getirildi. Daha son-
ra Bursa Murâdiye ve Edirne II. Bayezid
medreselerinde görevlendirildiyse de bu
görevleri kabul etmediğinden iki defa da-
ha Sahn-ı Semân müderrisliğinde bulun-
du. Hatta zamanın şairlerinden biri bu
üst üste tayinler münasebetiyle, "Sekiz
Sahn'ı İvaz dokuz dolandı" diyerek nükte
yapmıştır. 976'da (1568) Ayasofya, erte-
si yıl Süleymaniye ve 981 (1573) yılında
Edirne Selimiye Medresesi müderrisli-
ğine yükselen İvaz Efendi iki yıl sonra Bur-
sa kadılığına getirildi. Bu münasebetle,
"Şehr-i Bursa'ya vâlî oldu Manav" mısra-
yla tarih düşürülmüştür (Atâî, s. 291).
984'te (1576) Edirne, bir yıl sonra İstan-
bul kadılığına tayin edilen İvaz Efendi,
987'de (1579) görevinden alındıysa da
ertesi yıl tekrar İstanbul kadısı oldu. An-
cak bu görevi sırasında bazı hataları yü-
zünden ulemâ tarafından devrin padişahı
III. Murad'a şikâyet edildi ve görevin-
den azledildi. İstanbul'da ilk kahvehane-
lerin açılması İvaz Efendi'nin İstanbul ka-
dılığı sırasında gerçekleşmiştir. İvaz Efen-
di 989'da (1581) Anadolu, birkaç ay son-
ra da Rumeli kazaskerliğine getirildi, 991
(1583) sonlarında görevinden alındı (Se-
lânikî, s. 141). İki yıl sonra ikinci defa Ru-
meli kazaskeri olan İvaz Efendi bir Divân-ı
Hümâyun toplantısı sırasında rahatsız-
landı (a.g.e., s. 174) ve 994 (1586) son-
larında doksan yaşını aşkın bir halde ve-
fat etti. Ölümüne "mâtem-i etkiyâ" ibâ-
resiyle tarih düşürülmüştür (Ayvansarâ-
yî, I, 147).

İvaz Efendi şer'î meselelerde çok defa
aklı esas almış, verdiği bazı fetva ve ka-
rarlarında yaptığı nükteleriyle meşhur ol-
muştur; Nev'îzâde Atâî tarafından Nas-
reddin Hoca'ya benzetilir. Gerçekten ken-
dine has garip tavırları olan İvaz Efendi,

kazaskerlikleri zamanında *el-Hidâye*
nüshasını çekmecesine mihlatıp mansıb
talep edenlere göstererek, "Orayı kara
kitap bilir" derdi (Atâî, s. 292). İvaz Efen-
di medrese ders kitabı olan tefsir, fıkıh,
belâgat ve kelâm alanında yazılmış *En-
vârü't-tenzîl*, *el-Hidâye*, *Miftâhu'l-
'ulûm*, *et-Telviḥ* ve *el-Mevâkıf* gibi
eserlere müstakil hâşiyeler kaleme almış
ve bunları İstanbul'da Eğrikapı dışında
yaptırdığı camiye (bk. İVAZ EFENDİ CA-
Mİİ) kendi eliyle yazdığı vakıfnâme ile ba-
ğışlamıştır. Mezarı bu caminin hazîresin-
dedir. Oğlu Yahyâ Efendi de ilmiye mesle-
ğinden yetişmiş, Konya kadılığına kadar
yükselmiş ve 1033'te (1624) ölmüştür
(Atâî, s. 689-690). *Hadikatü'l-cevâmi'*de
onun camisinden başka medrese, mek-
tep ve çeşme gibi hayır eserlerinden de
söz edilmektedir (I, 147).

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Tarih* (İpsirli), s. 141, 174, 178; Atâî,
Zeyli Şekâik, s. 291-292, 689-690; Peçuylu İb-
râhim, *Tarih*, I, 364; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-
cevâmi'*, I, 147; a.mlf., *Mecmûa-i Tevâriḥ* (nşr.
Fahri Ç. Derin - Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s.
233; *Sicill-i Osmânî*, III, 606-607; Tahsin Öz,
İstanbul Camileri, Ankara 1962, I, 78; Uzunçar-
şılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 61; Baltacı, *Osmanlı
Medreseleri*, s. 572.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

İVAZ EFENDİ CAMİİ

İstanbul'da

XVI. yüzyılın son yıllarında yapılmış,
değişik mimari özelliklere sahip
bir cami.

Şehrin surlarla çevrili kuzeydoğu köşe-
sinde Edirnekapı ile Ayvansaray arasın-
da, Eğrikapı yakınında Haliç'e hâkim bir
yerde bulunmaktadır. Halk arasında Eğ-
rikapı Camii adıyla da anılan mâbedin ya-
nında bir de meydan çeşmesi vardır. Ev-
velce sıbyan mektebiyle bir medresenin
olduğu bilinmekle beraber bunlardan hiç-
bir iz kalmadığı gibi yerleri de tesbit edi-
lememiştir. Caminin bânisi Kazasker İvaz
Efendi (ö. 994/1586) kible duvarı önünde-
ki hazîreye defnedilmiştir. Hazîrede adını
taşıyan bir mezar taşına rastlanmamakla
birlikte tam mihrabın hizasında üzerinde
hiçbir yazı olmayan, hazîredeki bütün
taşlardan daha büyük silindirik biçiminde
iki şâhidenin İvaz Efendi'nin kabrine ait
olması kuvvetle muhtemeldir.

İvaz Efendi Camii şehrin kara tarafı
surlarının çok yakınında, Bizans dönemi-
nin son yüzyıllarında imparatorların ter-
cih ettiği bir mekân olan Blakhernai (Vla-